

Açık ve uzaktan öğrenmede bireysel farklılık olarak yaş

Öğr. Gör. Can GÜLER^a

^a Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Eskişehir, TÜRKİYE

Özet

Bu çalışma kapsamında açık ve uzaktan öğrenmede bireysel farklılık olarak yaş kavramı incelenmektedir. Yaş kavramı öncelikli olarak biyolojik gelişimi dolayısıyla bireysel olarak bir farklılık çağrıştırabilir. Diğer taraftan bireyin gelişimi incelendiğinde yaş unsurunun sadece biyolojik açıdan değil psikolojik ve sosyal anlamda da ele alınması gerektiği önem taşımaktadır. Biyolojik olarak aynı yaştaki farklı bireylerin her gelişim döneminin aynı olması beklenemez. Bu da bireylerin öğrenme yaşamlarında da etken bir unsur olarak yaş kavramının önemini ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda açık ve uzaktan öğrenme, bireylere farklı öğrenme olanakları sağlayarak kişilerin bireysel anlamda öğrenme ihtiyaçlarını istedikleri şekilde karşılamalarına olanak tanımaktadır. Açık ve uzaktan öğrenmede öğrenme süreçleri planlanırken, hedef kitlenin yaşı ve bu doğrultuda beklentisi, tercihleri ve ilgili gelişim döneminin özellikleri gibi unsurlara dikkat edilmelidir.

Anahtar Sözcükler: bireysel farklılık, yaş, açık ve uzaktan öğrenme.

Abstract

This study explores the concept of age as an individual difference in the field of Open and Distance Learning. The concept of age might refer to biological development and thus associated with individual difference. On the other hand, when considered within an individual's developmental stages, it is of vital importance that age is addressed not only through a biological but also psychological and social perspectives. Individuals with the same biological age cannot be expected to be on the same developmental stage, which highlights age as an important factor in individual learning schemes. Within this respect, Open and Distance Learning enables learners to meet their own learning needs on the individual level through providing learners with various learning opportunities. When designing learning processes in Open and Distance Learning, care should be paid for factors such as age and related expectations, preferences and developmental stages of the target audience.

Keywords: individual difference, age, open and distance learning

Giriş

İnsanlar belirli kapasiteleri belirli bir düzen içerisinde kazanıyor olsa da, bireylerin kimi becerileri edindiği yaşlar, geniş bir çeşitlilik arz edebilir. Kimi insanlar belirli evreleri daha hızlı tamamlayabilir. Kimileri ise aynı fiziksel ve zihinsel becerileri daha uzun sürede edinebilir. Çeşitlilik aynı bireyin takip eden evreleri arasında da gerçekleşebilir. Her yaş düzeyini karakterize eden belirli gelişimsel görev ve beceriler bu düzeyde ortalama olarak neyin edinildiğine göre değerlendirilebilir. Herhangi bir ortalama da geniş bir çeşitlilik görülebilir (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2014). Aynı ortamlarda ya da aynı gelişim döneminde bulunan bireylerin davranış farklılıkları ve bu farklılıkların ortaya çıkış nedenlerini daha iyi anlama, gelişim psikolojisinin alanıdır.

Gelişim psikolojisi, bireylerin yaşamları boyunca geçirdiği değişimlerin betimlenmesi ve açıklanmasıyla, aynı zamanda bireyler arasındaki değişim benzerlik ve farklılıklarıyla uğraşır. Gelişim psikologları gelişimi betimlemek isterler, dolayısıyla gelişim normlarıyla ilgilenirler. Fakat aynı zamanda gelişim süreçlerini açıklamak da isterler; yani gelişimin neden belirli bir yolda ilerlediğini ve gelişim yolunda bireylerin neden birbirlerinden farklılaştığını bulmaya çalışırlar (Onur, 2014).

Bu çalışmada, hemen hemen her bireyin aynı gelişimsel evreleri izlediği halde yaşam sürecinde nasıl ve neden farklılaştığı konusu ele alınacaktır. Acaba bireyler niçin içinde bulunduğu durumda? Bu soruların yanıtları bulunduğu açık ve uzaktan öğrenme sisteminin en önemli unsurlarından biri olan öğrenen kavramı daha iyi anlaşılabilir. Açık ve uzaktan öğrenme sisteminin farklı yaş gruplarına hitap edebildiği düşünüldüğünde hedef kitlenin istek ve ihtiyaçları da farklılık gösterebilir. Dolayısıyla öğrenenlerin gelişim süreçleri hakkında edinilen her bilgi, öğrenenlere sunulacak hizmetin kalitesini arttırırken öğrenmelerine de doğrudan katkı sağlayacağı düşünülebilir.

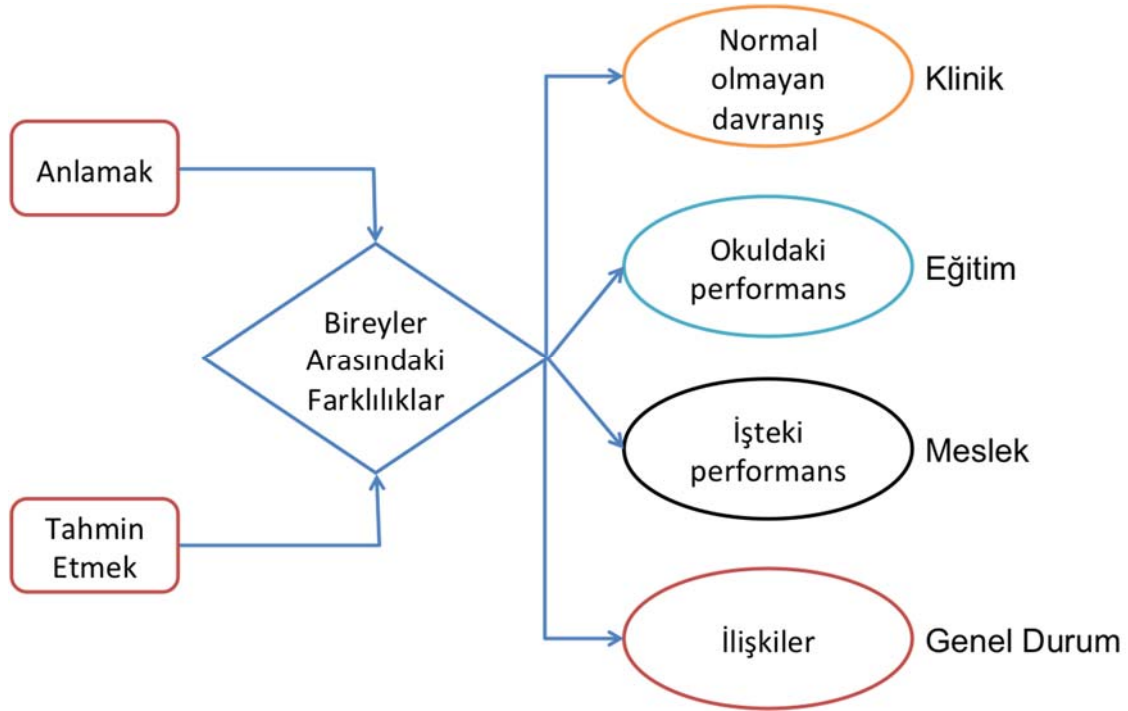
Bireysel Farklılıklar

Bireysel farklılıklar, yıllardır psikoloji alanında üzerinde çalışma yürütülen konular arasında bulunmaktadır. Bireysel farklılıklar kişiden kişiye değişen ve doğrudan gözlemlenemeyen zeka, kişilik vb. gibi özellikleri kapsamaktadır. Oysa psikoloji kuramlarının çoğu herkesin aynı olduğunu varsaymaktadır ve dolayısıyla insan davranışlarının evrensel yönlerini belirlemeye çalışmaktadır. Bireysel farklılık kuramları ise herkesi benzersiz kılan farklılıklar ile ilgilenir (Chamorro-Premuzic, 2013). Doğumdan ölüme süregelen değer yargıları, dünya görüşü, sosyal yaşam, psikolojik ve bilişsel süreçler

gibi tüm yaşantı doğrudan, bireyler arasındaki farklılıkların şekillenmesinde rol oynamaktadır.

Bireysel farklılıklar, öğrenmenin de genel ilkelerindeki değişikliklerin kaynaklarından biridir. Her insan benzersizdir. Genlerin, fiziksel yapının, çevrenin ve yaşam deneyimlerinin birleşimi her bireyin aynı gibi görünen durumlarda farklı tepkiler vermesine yol açar. O zaman aslında hiçbir genel ilkenin olmaması gerektiği dikkate değer bir konudur. Buna karşılık her bir organizma için geçerli olacak bireysel kanunları açıklamak da olanaksızdır. Bunun yerine araştırmacılar geniş farklılık sınıflandırmalarına odaklanıp, bu sınıflamalar için başvuru meşru ilkeleri açıklamaya çalışmaktadırlar (Terry, 2011). Örneğin; çocuklar, yetişkinler ve yaşlılar öğrenmelerinde ne derecede benzerlik ya da farklılık gösterirler? şeklindeki bir araştırmada sınıflamaya gidilerek belirli gelişim dönemleri için genellemeler oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu genellemeler için verilen örnekleri çeşitlendirmek mümkündür.

Kişilik kuramları, yaşam boyu genel olarak değişmeyen psikolojik özellikleri açısından davranış farklılıklarını kavramsallaştırır. Aynı şekilde biz, bireyleri fiziksel özelliklerine (sarışın, uzun boylu, şişman, zayıf, vb.) göre tanımlarken psikoloji teorisyenleri bireyleri psikolojik özelliklerine göre (dışa dönük, utangaç, çekingen, dürüst, vb.) sınıflandırmaya çalışmakla ilgilenir (Chamorro-Premuzic, 2013). Bu sınıflandırmalar fiziksel açıdan dış görünüşleri bakımından, psikolojik açıdan da belirli davranış kalıpları bakımından bireyler arasında karşılaştırma yapmada kullanışlılık sağlar. Bununla birlikte psikolojik davranışları gözlemlemek, fiziksel özellikleri gözlemlemeye göre daha karmaşık ve zordur. Fiziksel bir özelliği gözlem yoluyla sınıflandırabilirken psikolojik davranışlar söz konusu olduğunda yalnızca gözlem tekniği yeterli olmayabilir. Ayrıca bireyi anlamak ve en doğru sınıflandırmayı yapabilmek adına görüşme yoluyla ya da birtakım psikolojik ölçüm araçlarıyla veri toplanmasına ihtiyaç duyulabilmektedir. Bireyin sergilediği psikolojik davranışları hakkında en iyi tespiti yapabilmek, bireysel farklılıkları hakkında önemli detayları yakalayabilmek ve bu doğrultuda doğru kararları alabilmek yaşantıyı olumlu anlamda etkileyebilmektedir. Bu da hem mental hem de fiziksel anlamda daha sağlıklı bir gelişim sürecini sağlayabilir. Bununla birlikte, literatürde insan davranış, düşünce ve duygularını sınıflandırmaya yönelik kuramların çeşitli alanlarda etkileri olduğundan söz edilmiştir. Şekil 1’de psikoloji dalının bir alt dalı olan diferansiyel psikolojinin (aynı koşullarda bulunan bireylerin, davranışları arasındaki farklılıklarla ilgilenir) çeşitli alanlardaki uygulamalarına yönelik sınıflandırmaları görülebilir:

Şekil 1. Diferansiyel Psikoloji: Hedefler ve Uygulamalar (Chamorro-Premuzic, 2013)

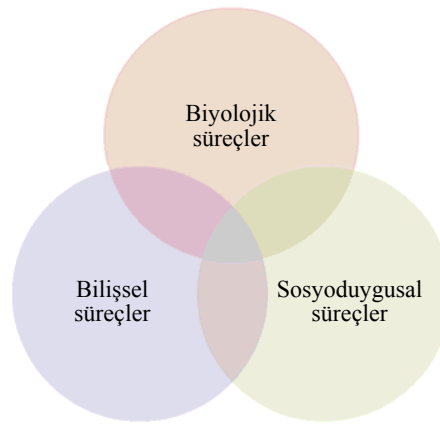
Gelişimin Doğası

Gelişim, organizmanın döllenmeden başlayarak bedensel, zihinsel, dil, duygusal, sosyal yönden belli koşulları olan en son aşamasına ulaşıncaya kadar sürekli ilerleme kaydeden değişimdir. Gelişme, olgunlaşma ve öğrenme etkileşimlerinin bir ürünüdür. Gelişim ise süreçtir. Olgunlaşma ve öğrenme olmadan gelişim sağlanamaz (Senemoğlu, 2012). Her ne kadar yapılması gereken bir eylemin nasıl yapılacağı konusunda yeterli bilgiye sahip olursa da ihtiyaç duyulan biyolojik olgunluğa ulaşılmadığında tam olarak bir gelişmeden söz etmek mümkün olmayacaktır. Olgunlaşma ve öğrenmeyle birlikte gelişim, aynı zamanda sosyal çevreyle de ilişkilidir. Dolayısıyla gelişim; biyolojik, bilişsel ve sosyoduygusal süreçlerin ürünüdür (Santrock, 2009):

- *Biyolojik süreçler:* Bireyin fiziksel yapısında meydana gelen gelişim süreçlerini kapsar. Fiziksel gelişim, beden ve fiziksel görünüşteki değişme kadar psikomotor becerilerdeki gelişimi de ifade eden biyolojik süreçleri kapsar. Bedensel gelişim; boy, ağırlık ve hacimde artışın yanı sıra, vücudun sistemlerinin kendilerinden beklenen fonksiyonları yerine getirecek duruma gelmelerini de kapsarken psikomotor becerilerdeki gelişim de zihin-kas koordinasyonuna dayalı davranışların gelişimidir (Senemoğlu, 2012).
- *Bilişsel süreçler:* Düşünce, zeka ve dildeki değişimleri kapsar. Bireyin çevresindeki dünyayı anlama ve öğrenmesini sağlayan aktif zihinsel faaliyetlerdeki gelişime

bilişsel gelişim adı verilmektedir. Bilişsel gelişim; bebeklikten yetişkinliğe kadar, bireyin çevreyi, dünyayı anlama yollarının daha karmaşık ve etkili hale gelmesi sürecidir (Senemoğlu, 2012).

- *Sosyoduygusal süreçler*: Sosyoduygusal gelişim ya da bir başka deyişle psiko-sosyal gelişim; diğerleriyle ilişkilerde, duygularda ve kişilikteki değişimleri içerir. Bir bebeğin ebeveyninin dokunuşuna gülümseyerek karşılık vermesi, bir çocuğun arkadaşına saldırganca bir davranışı, okul çağındaki çocukta girişkenliğin gelişimi, bir ergenin mezuniyet balosundaki neşesi gelişimde sosyoduygusal süreçlerin rolünü yansıtır (Santrock, 2016).

Şekil 2. Gelişim Süreçleri (Santrock, 2016)

Bir organizmanın gelişim göstermesi, söz konusu süreçlerin bütünsel bir yapı içerisinde gerçekleşmesiyle mümkün olmaktadır. Bu bütünsellik, her gelişim evresinin bir sonraki gelişim evresi üzerinde doğrudan etkisinin olmasını sağlamaktadır. Yapılan çalışmalarda (Senemoğlu, 2002) gelişim evreleri, genelde ortak özellikleri kapsayan yaş aralıklarıyla ifade edilmiştir. İlgili evreyi anlamada bu yaş aralıkları yardımcı olmaktadır. Yaygın olarak kullanılan gelişim evreleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Santrock, 2016):

- *Doğum öncesi dönem (Döllenmeden doğuma)*: Tek bir hücreden tam bir organizmaya doğru olan gelişimde 9 aylık bir süreci kapsar.
- *Bebeklik (Doğumdan 18-24 aya)*: Yetişkinlere olan aşırı bağımlılıkla geçen süreçte; dil, sembolik düşünce, duyuşsal motor eşgüdümü ve sosyal öğrenme gibi birçok psikolojik aktivite yeni yeni başlar.
- *İlk çocukluk (2-5 yaş)*: Yeterliliklerin arttırıldığı ve kendi kendine bakmanın öğrenildiği evredir. Okula hazırlık bu evrede; yönergeleri takip etme, harfleri öğrenme vb. gibi kazanımlarla gerçekleşir.

- *Orta ve ileri çocukluk (6-11 yaş):* Temel okuma-yazma ve aritmetik beceriler tam olarak bu evrede öğrenilir. Daha geniş bir dünyaya ve kültüre maruz kalmanın söz konusu olduğu bu evrede öz kontrol artar.
- *Ergenlik (10-12 yaştan 18-21 yaşa):* Çocukluktan ilk yetişkinliğe geçiş bu evrede gerçekleşir. Ergenlik hızlı bir fiziksel gelişimi de beraberinde getirir. Ayrıca bağımsızlık, kimlik arama ve aile dışında geçirilen daha fazla zaman bu evrenin belirgin özelliklerindedir.
- *İlk yetişkinlik (20'li yaşlardan 30'lu yaşlara):* Meslek edinimiyle birlikte kişisel ve ekonomik bağımsızlık kazanma, kariyer geliştirme sağlanırken eş seçimi ve aile oluşturma da genel olarak bu evrede gerçekleşmektedir.
- *Orta yetişkinlik (40'lı yaşlardan 50'li yaşlara):* Bu evrede; kişisel ve sosyal sorumluluklar, katılımı genişletme, yetkin ve olgun bireyler olmaları için sonraki kuşağa yardım etme, bir meslekte doyuma ulaşma ve sürdürülebilirlik söz konusudur.
- *İleri yetişkinlik (60-70'li yaşlardan ölüme):* Hayatı gözden geçirme, emeklilik, fiziksel güç kaybı, rahatsızlıkların artması nedeniyle beliren yeni sosyal rollere uyum sağlama vb. bu evrenin genel özelliklerindedir.

Yukarıda bahsedildiği üzere; bilişsel, biyolojik ve sosyoduygusal süreçlerin bütünsel bir yapı içerisinde karşılıklı etkileşimleriyle gelişim sağlanabilmektedir (Senemoğlu, 2012). Dolayısıyla süreçler arasında bağlantılar olduğu söylenebilir. Benzer şekilde gelişim evreleri arasında da birçok bağlantı vardır (Santrock, 2016). Bu noktada önemli olan bir gelişim evresinin diğer gelişim evresini nasıl etkilediğidir. Evreler arasındaki etkileşimi anlamada belirli evrensel ilkeler çerçevesinde hareket ederek yargıya varmak önemlidir. Gelişimde bazı evrensel ilkeler vardır ve gelişim, bu ilkelerle gerçekleşir (Senemoğlu, 2012). Gelişim sürecinin daha iyi kavrayabilmede bu ilkeler yol gösterici olabilir. Sözü geçen ilkelerin bazıları aşağıda sıralanmıştır:

1. *Gelişim, kalıtım ve çevre etkileşiminin bir ürünüdür:* Kalıtım yoluyla getirilen saç rengi, göz rengi, cinsiyet, beden biçimi gibi, ana yapının bazı özellikleri doğrudan gözlenebilirken bazı özellikler çevre ile etkileşimlerin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır.
2. *Gelişim süreklidir ve belli aşamalarda gerçekleşir:* Gelişim ileriye doğrudur ve birikimli bir süreçtir. Gelişimde her aşama, kendinden öncekine dayalı, kendinden sonraki aşamaya hazırlayıcıdır.

3. *Gelişim nöbetleşe devam eder:* Çeşitli dönemlerde gelişim alanları nöbetleşerek ön plana geçebilir. Bir gelişim alanının çok hızlandığı dönemlerde, diğerleri duraklama gösterebilir.
4. *Gelişim baştan ayağa, içten dışa doğrudur:* Önce, başın hareketi kontrol edilir. Daha sonra göğüs, karın, bacaklar ve ayağın kontrolü sağlanır.
5. *Gelişim, genelden özele doğrudur:* Çocuklar önce tüm vücuduyla hareket eder, büyük kaslarını kullanır. Daha sonra belli bir etkililikle ilgili organını kullanabilir hale gelir.
6. *Gelişimde kritik dönemler vardır:* Organizmanın bazı gelişim alanlarında, öğrenmeye ya da gelişmeye eğilimli olduğu belli bir zaman dilimi vardır. Bu dönemde organizma, çevre etkilerine daha çok duyarlıdır ve daha hızlı öğrenir.
7. *Gelişim bir bütündür:* Gelişim alanları birbiriyle etkileşim içindedir. Bir gelişim alanındaki olumlu ya da olumsuz bir özellik diğer gelişim alanlarını da aynı yönde etkiler.
8. *Gelişimde bireysel farklar vardır:* Gelişme, olgunlaşma ve öğrenmenin etkileşiminin bir ürünüdür. Olgunlaşmayı büyük ölçüde kalıtım, öğrenmeyi ise, çevre etkileşimleriyle kazanılan yaşantılar belirlemektedir. Her bireyin biyolojik kalıtsal mirası ve etkileşimde bulunduğu çevrenin farklı olması nedeniyle, gelişiminin de farklı olması doğaldır.

Yaş

Yaş kavramı, TDK tarafından doğumdan itibaren geçirilen ve yıl birimi ile ölçülen zaman olarak ifade edilmektedir. Gelişim evrelerinin de sınırlarından bahsedilirken hep yaş kavramı dikkate alınmıştır. Deneyimin bir göstergesi olan yaştan bahsedilirken, bir bireyin takvim (kronolojik) yaşına göre mi, biyolojik yaşına göre mi, psikolojik yaşına göre mi yoksa sosyal yaşına göre mi hareket edilmektedir? Görüldüğü üzere yaş denildiğinde; takvim yaşı, biyolojik yaş, psikolojik yaş ve sosyal yaş olmak üzere farklı boyutlar ile karşılaşılabilmektedir (Santrock, 2016). Yaşı, sadece takvime göre nitelendirmek, her zaman doğru sonuçlara ulaştırmayabilir.

Takvim yaşı, bireyin doğumdan bu yana geçen sürenin yıl cinsinden ifadesi olarak nitelendirilebilir. Biyolojik yaş (Santrock, 2016), bireyin bedensel sağlığının yaşıdır. Organların işlevliğini ne kadar koruyabildiği biyolojik yaşın göstergesidir. Çevresel koşullar, kötü yaşam tarzı, sağlıksız beslenme ve olumsuz genetik miras, biyolojik yaşın ölçülmesinde belirleyicidir. Psikolojik yaş (Santrock, 2016) ise aynı kronolojik (takvim) yaştaki diğer bireylere kıyasla bir bireyin uyum sağlama kapasitesidir. Bu nedenle öğrenmeyi sürdüren

yaşlı yetişkinler, öğrenmeye devam etmeyen yaşlılarına göre daha esnek, daha güdülü ve olumlu kişilik özelliklerine sahip olduklarından uyumlu davranış gösterirler. Sosyal yaş ise (Santrock, 2016) bir bireyin yaşıyla bağlantılı olan sosyal rolleri ve beklentileri ifade eder. Örneğin; yetişkin bir kadının davranışını önceden tahmin etmede, onun 3 yaşında bir çocuğunun olduğunu bilmek, 20 ya da 30 yaşında olduğunu bilmekten çok daha önemli olabilir.

Bununla birlikte dikkat edilmesi gereken bir diğer konu da farklı yaş boyutlarının bir bireyde aynı paralellikte gelişim süreci izlemeyebilmeleridir. Diğer bir ifadeyle kronolojik, biyolojik ve psikolojik yaşın aynı bireyde farklı olabileceğidir. Örneğin bir bireyde biyolojik yaş, sağlıklı beslenme koşullarında kronolojik yaşının çok ilerisinde olabilir ya da çok farklı yetiler edinimi bir bireyin sosyolojik yaşını olduğundan çok ileri yaşlara taşıyabilmektedir. Görüldüğü üzere yaşantılar, bir yaşı diğerinden farklı seviyelere konumlandırabilmektedir. 27 yaşında bir yönetici, 36 yaşında bir anneanne, 21 yaşında bir iş adamı, 19 yaşında ikinci üniversitesini okuyan bir öğrenci, 52 yaşında bekar ve işe giden bir hanım, 73 yaşında bir öğrenci, 64 yaşında okulöncesinde okuyan bir çocuğu olan baba ve buna benzer daha birçok örnek, gelişim evrelerindeki tipik özellikleri hiçe sayarcasına artık eski varsayımların yaşantılara yön vermediği apaçık ortadadır. Dolayısıyla gelişim evrelerini dikkate alarak bazı varsayımlarda bulunmak ve beklentilerin karşılanmasını beklemek kişiyi yanılgılara götürebilir. Bu bağlamda daha sağlıklı bir yorum yapabilmek için takvim yaşının, biyolojik yaşın, psikolojik yaşın ve sosyal yaşın birlikte değerlendirilmesi gerekir.

Bir bireyde; takvim yaşı, biyolojik yaş, psikolojik yaş ve sosyal yaşın birbirine yakın seviyelerde bir gelişim süreci izlemesi bireyin topluma uyumunu kolaylaştırır. Diğer taraftan takvim yaşı, biyolojik yaş, psikolojik yaş ve sosyal yaş arasındaki farklılıkların artması ise topluma uyum sağlamayı zorlaştırırken sosyal gelişim bağlamında bireyi sıkıntılı bir sürece sokacaktır.

Psiko-Sosyal (Sosyo-Duygusal) Gelişim

Psikososyal gelişim; bir kişinin duygu, motivasyon, değer yargıları, kişilik ve diğer insanlarla ilişkileri ile ilgili olan değişimleri kapsamaktadır. Örneğin; bebeklik dönemi içerisinde bebekler, kendileri için önemli olan diğer kişilerle duygusal bir bağ kurarlar; bu bağlanma sürecinde sosyal çevrelerini ve özerkliklerini geliştirerek bir sosyal benlik oluştururlar. Aynı zamanda psikososyal gelişim için temel olan güven duygusunu geliştirirler. Yine ergenlik dönemi sosyal olarak yeni değişimlerin yaşandığı, çocuk kimliğinden yetişkin kimliğine geçilen bir dönemdir. Psikososyal gelişim alanında ortaya çıkan değişimler, sosyal-duygusal süreçler yoluyla ortaya çıkmakta ve yaşam boyu devam etmektedir (Ceyhan, 2011).

İnsanın sosyalleşmesi çok karmaşık bir süreçtir. İnsan, etrafında bulunanların, her gün karşılaştığı sayısız olayların ve kişilerin, içinde bulunduğu sosyoekonomik ve sosyokültürel koşulların, gelenek ve yasaların, fiziksel çevrenin ve saymakla bitmeyen daha pek çok etkenin etkisindedir. Bu etkenlerin oluşturduğu karmaşık bütün hiçbir zaman iki ayrı insan için tıpatıp aynı olmayacağından, hiçbir kimse bir diğersinin tıpatıp aynısı değildir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2015). Bu çevresel faktörlerle birlikte bireyin kalıtım yoluyla edindiği bir takım ayırt edici özellikler de göz önünde bulundurulduğunda bir bireyin başka diğersine ya da bireylerde tıpatıp aynı olması beklenemez. Dolayısıyla sosyal bir ortamda herhangi bir durum karşısında sergilenen davranışlar ve bu davranışlar altında yatan nedenler her bireyin psiko-sosyal gelişim evreleri de gözlemlenirse bireylerin farklılık göstermesi kadar doğal bir şey yoktur.

Erikson (2014), bireyin yaşamı boyunca bazı psiko-sosyal gelişim evrelerinden geçtiğini ve kişiliğin yaşam boyunca devam eden bir süreçte geliştiğini savunur. Her bir gelişim evresinde de evrenin içerdiği özelliklere göre aşılması gereken birtakım engeller bulunmaktadır. Bu evreler Tablo 1’de belirtilmiştir (Erikson, 2014):

Tablo 1							
<i>Psikososyal Gelişimde Temel Evreler (Erikson, 2014)</i>							
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Bebeklik (0-1 yaş)	Erken Çocukluk (1-3 yaş)	Oyun Çağı (3-6 yaş)	Okul Çağı (7-11 yaş)	Ergenlik (11-17 yaş)	Genç Yetişkinlik (17-30 yaş)	Yetişkinlik (30-60 yaş)	Yaşlılık (60 yaş ve üzeri)
Temel Güven Temel Güvensizlik	Özerklik Utanç ve Şüphes	İnisiyatif Suçluluk	Azım Yetersizlik	Kimlik Kimlik Karmaşası	Yakınlık kurma Soyutlanma	Üretkenlik Durağanlık	İçsel Bütünlük Umutsuzluk ve Bıkkınlık
UMUT	İRDE	AMAÇ	YETKİNLİK	BAĞLILIK	SEVGİ	İÇTENLİKLİ İLGİ	BİLGELİK

Dünyaya yeni gelmiş bir bebeğin temel güven olmadan hayatta kalamayacağı bir gerçektir. Dolayısıyla yaşayan her birey temel güven duygusuna ve bunun yanı sıra belli bir oranda da umudun verdiği güce sahiptir. Bununla birlikte bir nebze güvensizlik hissi de bizi korumaya hizmet eder. Küçük yaşlarda çocuklar her şeyi yapma isteği (özerklik) ve iradesi taşırlar; üstelik yapabileceklerini de gösterirler. Ancak sınırlar zorlandığında ve durum kontrolden çıktığında, güvende hissetmeme haline geri dönme ve özgüven kaybı söz konusu olabilir; çocuk, kendi becerilerine ve yeteneklerine yönelik utanç ve şüphes hissedebilir. İnisiyatif (karar verme yetisi) kahramanlık ve cesaret içerir; ancak istenen sonuç elde edilemediğinde peşi sıra güçlü bir gurur kırıklığı gelir. Azim ve yetkinlikler, rekabetçi ortamlarda hakkında bilgi sahibi olunan yakınlıklardır. Neyde iyi olduğu ya da ne işe

yaradığı gibi sorular yetkinliklerin öğrenilmesine yönelik sorulardır. Kimlik, her bebeğe doğduğu andan itibaren bir işaret koyar, onun varlığını onaylarken onu başkalarından da ayırır. Bu bağlamda karşılaşılan en büyük sorun, olduğumuzu düşündüğümüz kişiyle başkalarının olduğumuzu veya olmaya çalıştığımızı düşündüğü kişi arasındaki farklılıktır. Sevmek, yakınlık kurmak ve kendini bir başkasında bulmak, doyum ve haz verir. Bu durumdan mahrum kalanlar ise soyutlanma ve yoksunluk hisleriyle baş başa kalır. Kişinin çalışmaya yatırım yaptığı, aile kurduğu, sağlıklı ve üretken yaşamını daha da ileriye taşımak adına zaman ve enerji harcadığı bu dönem en az 30 yıl sürer. Etrafının en yakınlar tarafından çevrili olduğu bu dönem, başkalarıyla ilgilenmenin ve başkalarından ilgi görmenin heyecan verici olduğu bir dönemdir. İçsel bütünlüğün incelik, temas ve dokunmayı gerektirdiğini düşünülürse bu yaşlılıktan dolayı zayıflamış duyularla oldukça güç bir durumdur. İncelikli davranmayı öğrenmek bir ömür alır ve hem sabır hem de beceri gerektirir. Bu süreçte bıkkınlık yaşamak ve cesaretin kırılması fazlasıyla kolaydır (Erikson, 2014).

Bilişsel Gelişim

Yeni doğan bir bireyin dünyayı anlamlandırma çabası bilişsel gelişim süreçleriyle açıklanmaktadır. Biliş (Yeşilyaprak, 2015) olarak ifade edilen; düşünme, öğrenme ve hatırlama süreçleridir. Bebeklikten yetişkinliğe kadar, bireyin çevreyi, dünyayı anlama yollarının daha kompleks ve etkili hale gelmesi süreci olan bilişsel gelişim, bireyin çevresindeki dünyayı anlama ve öğrenmesini sağlayan aktif zihinsel faaliyetlerdeki gelişimdir (Senemoğlu, 2012). Bilişsel gelişim kuramcıları (Piaget ve Bruner), bir bireyin farklı yaşlarda çevresini nasıl anladığı ve anlamlandırdığı konusunda fikir beyan etmişlerdir.

Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı:

Piaget, Bilişsel Gelişim Kuramı'nda çocuklar, aktif olarak dünyayı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışırken bilişsel gelişimin dört döneminden geçtiklerini belirtmiştir. Her bir dönem yaşa bağlıdır ve dünyayı anlamının farklı yollarından ve farklı biçimlerinden oluşur. Dolayısıyla çocuğun bir dönemdeki bilişi diğeriyle kıyaslandığında niteliksel olarak farklıdır. Piaget'nin dört dönemden oluşan dönemleri; duyumotor dönem, işlem öncesi dönem, somut işlemler dönemi ve soyut işlemler dönemidir (Santrock, 2016).

- *Duyumotor dönem (0-2 yaş):* Bu dönemde bebek; görme, işitme vb. gibi duyuşsal deneyimlerini motor becerilerle koordine ederek dünyayı anlamaya çalışır.

- *İşlem öncesi dönem (2-7 yaş)*: Çocuk bu dönemde dünyayı kelimelerle, imgelerle ve çizimlerle temsil etmeye başlar. Bu sözcükler ve imgeler artan sembolik düşünceyi yansıtır. Çocuk, duyuşsal deneyimle fiziksel hareketi birleştirmenin ötesine geçer.
- *Somut işlemler dönemi (7-11 yaş)*: Bu dönemde çocuk artık somut olaylar hakkında mantıksal olarak akıl yürütebilir ve nesnelere farklı gruplar halinde sınıflayabilir.
- *Soyut işlemler dönemi (11 yaş +)*: Ergen daha soyut, idealist ve mantıksal şekilde akıl yürütebilir. Problem çözerken daha sistematik bir yaklaşım tarzı sergilerler, bir olayın gerçekleşme nedeni hakkında hipotez geliştirip bunu test edebilirler.

Tablo 2		
<i>Piaget'in Bilişsel Gelişim Dönemleri ve Özellikleri (Senemoğlu, 2012)</i>		
<i>Evrerler</i>	<i>Tahmini Yaşlar</i>	<i>Erişilen Temel Özellikler</i>
Duyumotor Dönem	0-2 yaş	<ul style="list-style-type: none"> • Kendisini dış dünyadan ayırt etme • Refleksif davranışlardan amaçlı davranışlara geçiş • Nesnelere sürekliliğini kazanma
İşlem Öncesi Dönem	2-7 yaş	<ul style="list-style-type: none"> • Çevredeki olay ve nesnelere çeşitli sembollerle ifade etme • Tek yönlü sınıflandırmalar yapma • Başlangıçtaki ben merkezilikte giderek azalma
Somut İşlemler Dönemi	7-11 yaş	<ul style="list-style-type: none"> • Mantıksal düşünme yeteneğinde gelişme • Korunum kazanma • Üst düzeyde sınıflama yapma • Ben merkezlikten uzaklaşma • Somut yollarla problem çözme
Soyut İşlemler Dönemi	11 yaş +	<ul style="list-style-type: none"> • Soyut düşünme • Bilimsel yöntemle problem çözme • Değer ve inanç sistemini yapılandırma • Fikir dünyasıyla aktif olarak ilgilenme ve düşüncesini etkinliklerine yansıtırma

Bruner'in Bilişsel Gelişim Kuramı:

Bruner bilişsel gelişimi, yaşam boyu devam eden bir süreç olarak yorumlamaktadır. Ayrıca bir bireydeki gelişimi, bilgiyi işleme sürecinin ve depolama sisteminin gelişimine bağlar. Sosyal farkındalık bilincinin edinilmesini de bilişsel gelişimle açıklar. Bilişsel gelişim için sistemli bir öğretici-öğrenici etkileşimi gereklidir. Bilişsel gelişimde iletişim süreçlerini doğrudan etkileyen dile dikkat çekilmektedir. Bununla birlikte bilişsel gelişimi, aynı zamanda birçok seçenikle baş etme yeteneğinde artırır (Senemoğlu, 2012).

Bruner (Senemoğlu, 2012), çocuğun çevresindeki dünyayı zihninde temsil etme yollarını üç aşamada görmektedir. Bir başka deyişle, bilişsel gelişimi üç aşamaya ayırmıştır. Bu aşamalar:

1. *Eylemsel Dönem (0-1 yaş)*: Çocuk bu dönemde çevreyi eylemlerle anlar; çevresindeki nesnelere ilgili yaşantıyı onlara dokunarak, vurarak ısırarak, hareket ettirerek kazanır. Çocuklar en kolay psikomotor eylemlerle, yaparak öğrenebilirler.
2. *İngesel Dönem (1-6 yaş)*: Bu dönemde bilgi imgelerle taşınmaktadır. Görsel bellek gelişmiştir. Ancak, çocuğun kararları dile değil, duyu organları yoluyla edindiği duyusal etkilere dayalıdır.
3. *Sembolik Dönem (7 yaş+)*: Bu dönemde çocuk etkinlik ya da algının anlamını açıklayan sembolleri kullanır. Çocuk; dil, mantık, matematik, müzik vb. Alanların sembollerini kullanarak iletişim kurabilir. Sembolik dönem yaşantıların formüle edilmesine olanak sağlar. Bireyin sembolik döneme ulaşması, zengin yaşantılar kazanmasını sağlar. Artan yaş ve yaşantılarla, sembolik sistem daha çok kullanılır.

Bireylerin gelişim evreleri genel olarak, bebeklik dönemi (0-1 yaş), erken çocukluk dönemi (1-3 yaş), orta çocukluk dönemi (3-6 yaş), geç çocukluk dönemi (7-11 yaş), ergenlik dönemi (11-17 yaş), genç yetişkinlik dönemi (17-30lu yaşlar), orta yetişkinlik dönemi (40lı-60lı yaşlar) ve ileri yetişkinlik dönemi (60 yaş +) olarak sıralanabilir. Bireyin her dönemde gelişimi ilerletmekte ve farklı yetenekleri ortaya çıkarmaktadır.

Pedagoji, Andragoji ve Hetagoji

Çocukların farklı dönemlerdeki eğitim-öğretim süreçlerine uygulanması gereken politika ve yöntemleri kapsayan pedagoji, genel anlamda bireyin eğitimini ve bunun uzantıları olan sosyalleşmesini, kültürlenmesini, bilinçlenmesini ve bilgilendirilmesini içermektedir. Yani bireyin toplumla ilişkisinde rol oynayan tüm argümanlar pedagoji adı altında işlenmekte ve pratik bir değere kavuşmaktadır (Yıldırım, 2010). Genel anlamda *pedagoji* öğretimin nasıl ve hangi içeriklerle yapılması gerektiğini belirlediğinden öğretene ve içerik odaklı bir yaklaşım tarzıdır. Öğretene, bütün süreçlerin tasarımında aktif rol alır.

Yetişkin öğrenmesi kuramı olarak bilinen *andragoji*, Knowles (1996a) tarafından “yeni bir teknoloji” olarak tanımlanmıştır. Yetişkinlerin öğrenme gereksinimi ile çocukların öğrenme gereksinimi arasındaki farkı vurgulamak için kullanılan bu tanımda anahtar nokta öğrenmedir.

Andragojinin temelinde, yetişkin öğrenenlerin özellikleri ile ilgili dört varsayım vardır ve bunlar, çocuk öğrenenler ile ilgili olarak geleneksel pedagojinin dayandığı varsayımlardan farklıdır. Bu varsayımlar şunlardır (Knowles, 1996b):

1. Kişi olgunlaştıkça benlik kavramı, bağımlı bir kişilik olmaktan kendini yöneten bir insan olmaya doğru yol alır;
2. Zamanla çoğalan bir yaşantı birikimi kazanır ve bu, öğrenme için artan bir kaynak olur;
3. Öğrenmeye hazır oluşu, giderek daha çok, toplumsal rolleri ile ilgili gelişme ödevlerine yönelir;
4. Zaman kavramı, bilgiyi uygulamanın sonraya ertelenmesinden uygulamada ivedilik yönünde değişir ve buna bağlı olarak, öğrenmeye yönelimi konu-merkezli olmaktan sorun-merkezli olma yönünde değişir.

Andragojide (yetişkin öğrenmesi) kendi öğrenmesinden sorumlu olan yetişkinler özyönelimli olarak (self-directed) bir çaba gösterirler.

Hetagoji “öğrenenlerin kendilerinin belirlediği öğrenme süreci (self-determined learning)” olarak tanımlanmaktadır. Hetagojinin temeli, bazı öğrenme durumlarında öğretilecek olanın değil, öğrenenin “ne” ve “nasıl” öğreneceğine odaklanmasıdır. Bundan dolayı bu yaklaşım formal ve geleneksel öğrenmeden farklıdır. Bu öğreten merkezli öğrenmeden öğrenen merkezli öğrenmeye doğru bir değişim sunmaktadır. Hetagojik yaklaşımda “bilgili (learned)” kişi, kolaylaştırıcı veya istenilen öğrenmenin gerçekleşmesine rehberlik eden rolündedir. Eğer öğrenmenin resmi olarak değerlendirilmesi gerekiyorsa “bilgili” kişi uygun değerlendirme aracını belirlemede yardımcı olur. Bu yaklaşımda öğrenme için başka unsurlar da vardır, örneğin öğrenmenin nasıl meydana geleceği ve öğrenenin kendi öğrenmesine nasıl rehberlik edeceği gibi. İstenilen öğrenme, potansiyel öğrenenin yetenekleri ve olgunluk seviyesi içinde olmalıdır (Hase & Kenyon. 2013).

Pedagoji (çocuk eğitimi) ve andragoji (yetişkin eğitimi) bireylerin öğrenme süreçlerini çocukluk ve yetişkinlik dönemine göre ele alan yaklaşımlardır (Şekil 3). Bununla beraber hetagoji, pedagoji ve andragojinin aksine öğrenme becerilerinin gelişimini bütünsel bir yaklaşımla ele alan, başka bir ifadeyle yaşam boyu öğrenmeye ve öğrenenin öz kararlılığına vurgu yapan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın özünde öğrenme eyleminin sorumluluğunun öğrenende olduğu, öğreten veya program- müfredat merkezli anlayış yerine özünde öğrenme eylemi olan öğrenen merkezli bir anlayış vardır. Hetagojinin temel savı, öğrenenlerin “nasıl öğreneceklerini bilmeleri” şeklindedir (Bozkurt, 2015). Pedagojiden hetagojiye doğru öğrenenin bağımsızlığı artarken tercihleri de ön plana çıkmaktadır. Tersine

durumda da kontrolün öğretene doğru kayması söz konusudur. Bu durumda da öğretene kontrolünde gerçekleşen bir süreç yapılandırılması söz konusudur.

Şekil 3. Pedagojiden Androgojiye, Androgojiden Hetagojiye Doğru İlerleme (Canning, 2010).

Tablo 3			
<i>Pedagoji, Andragoji ve Hetagoji'nin Karşılaştırılması (Orwin, 2013)</i>			
	Pedagoji (Çocukların Öğrenmesi)	Andragoji (Yetişkin Öğrenmesi)	Hetagoji (Öz-Yönelimli Öğrenme)
Bağımlılık (Dependence)	Öğretmen öğrenenin neyi, nasıl ve ne zaman yapacağını belirler. Bu nedenle öğrenen başka bir kişiye bağımlıdır.	Yetişkinler bağımsızdır, özerklik ve öz-yönelimli öğrenme için çaba gösterirler.	Öğrenenler birbirine bağımlıdır. Yeni deneyimlerden öğrenmek için bir potansiyel belirlerler. Kendi öğrenmelerini yönetebilirler.
Öğrenme kaynakları (resources for learning)	Öğrenen az sayıda kaynağa sahiptir – Öğretmen iletim tekniklerini öğrenenin zihninde bilgi depolamak için kullanır.	Yetişkinler kendilerinin ve başkalarının tecrübelerinden faydalanırlar.	Öğretmen bazı kaynaklar sağlayabilir fakat öğrenen öğrenme çizgisini görüşmelere bağlı olarak belirler.
Öğrenmenin nedenleri (reasons for learning)	Öğrenme sonraki aşamaya geçmek için gerçekleştirilir.	Yetişkinler, bildikleri bir ihtiyacı karşılamak veya daha etkili bir şekilde gerçekleştirmek için öğrenirler.	Öğrenme planlı veya doğrusal olmak zorunda değildir. Öğrenme mutlaka gereksinimlere göre olmak zorunda değildir yeni durumlara göre de şekillenebilir.
Öğrenmenin odak noktası (focus of learning)	Öğrenme, konu odaklıdır, belirli bir müfredata göre planlanır.	Yetişkin öğrenmesi görev veya problem odaklıdır.	Öğrenenler yaratıcılıklarını kullanarak problem çözmenin ötesine gidebilirler. Öğrenenler kendilerinin ve başkalarının deneyimlerini ve içsel süreçleri (yanıtıma, çevresel tarama, diğerleriyle etkileşimde bulunma) kullanabilirler.
Motivasyon	Motivasyon, genellikle ebeveynler, öğretmenler ve rekabet duygusu ile dış kaynaklardan gelmektedir.	Motivasyon, iç kaynaklardan gelmektedir- artan benlik saygısı, güven ve kabul görme başarılı bir performanstan ileri gelmektedir.	Öz-yeterlik, öğrenmeyi bilme, yaratıcılık, becerilerini benzer durumların yanı sıra yeni ortaya çıkan bir durumda kullanabilme, başkalarıyla çalışabilme.
Öğretmenin rolü	Öğrenme sürecini tasarlar, yararlandığı malzemeyi iyi bildiği varsayılır	Kolaylaştırıcı veya destekleyicidir, işbirlikli ortam sağlar, saygı gösterir ve açıklık sağlar.	Öğrenenlerin yeteneklerini geliştirir. Yetenekli insanlar: <ul style="list-style-type: none"> • Nasıl öğreneceğini bilir • Yaratıcıdır • Yüksek derecede öz-yeterliğe sahiptir • Yeteneklerini benzer durumların yanı sıra yeni ortaya çıkan durumda kullanabilir. • Başkalarıyla başarılı bir şekilde çalışabilir.

Açık ve Uzaktan Öğrenmede Bireysel Farklılık Olarak Yaş

Uzaktan Eğitim (Açık ve Uzaktan Öğrenme); “bireylerin kendi öğrenme gereksinim, beklenti, ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda; zaman ve mekan gibi kısıtlama ve sınırlamalar olmadan, iletişim etkinliklerini çok kültürlü demokratik, etkileşimli, esnek, açık ve ulaşılabilir olarak tasarlamaları; yeni bilgisayar teknolojilerinin öğrenme ve iletişim etkinliklerine farklı felsefe, yöntem ve düzeylerde bütünleştirerek yönetmeleridir” (Eby, 2013).

Tanımdan da anlaşılacağı üzere bir Açık ve uzaktan öğrenme sistemi öğrenenlerin; gereksinimlerini, beklentilerini, ilgilerini, isteklerini ve yeteneklerini karşılayacak olanaklar sunabilmektedir. Gelişimleri dönemleri bir öğrenenin yaşamında belirli özelliklerle tanımlanan farklı bir zaman dilimini nitelediğinden her dönemin özellikleri de farklılaşabilir. Açık ve Uzaktan Öğrenme sistemindeki hedef kitlenin farklı yaş gruplarındaki öğrenenler olduğu düşünülürse bu gereksinim, ilgi, istek vd. özellikleri de farklılaşacaktır. Dolayısıyla bu farklılıkları en aza indirgeyebilecek hizmeti sunmak önemlidir.

Moore ve Kearsley (2011)’e göre uzaktan eğitimin;

- Eğitim ilkesine uygun olarak öğrenme ve eğitim fırsatlarına erişimi arttırması,
- İş gücü için becerileri güncelleştirme fırsatlarını sağlaması
- Eğitim kaynaklarını uygun maliyetli olarak geliştirmesi
- Var olan eğitim yapılarını nitelik olarak desteklemesi
- Eğitim sistemini kapasite olarak arttırması,
- Yaş grupları arasındaki eşitsizliği dengelemesi
- Eğitim içeriklerini özel hedef olan öğrenenlere ulaştırması,
- Öncelikli hedef gruplara çok çabuk şekilde eğitim sağlaması,
- Yeni konuları içeren alanlar açısından eğitimin kapasitesini genişletmesi
- İş ve aile yaşamı içinde eğitim düzenlemeleri sunması,
- Eğitim deneyimlerine uluslararası bir boyut eklemesi

gibi özellikleri bulunmaktadır.

Farklı bağlamlarda olduğu gibi yaş bağlamında da açık ve uzaktan öğrenme eşitsizliklerin giderilmesi bakımından farklı olanaklar sağlayabilme kapasitesi vardır. Açık ve uzaktan öğrenme sistemiyle eğitim içerikleri yaş farklılığı gözetmeksizin herkese erişim verilebilir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken konu eğitim malzemelerinin mümkün olduğunca çeşitlendirilmesi olacaktır. Çünkü her yaş grubunun ilgisi farklı malzeme türlerine (etkileşimli dersler, özet içerikler, seslendirilmiş metinler, konu anlatımı videoları vs.) yoğunlaşabilir. Aynı ders içeriğinin farklı malzemelere dönüştürülüp sunulması yaş grupları arasındaki eşitsizliği giderecektir. Açık ve uzaktan öğrenme sisteminde yaş gruplarının ilgi ve

ihtiyaçlarının karşılanması adına açıklık felsefesi gereği daha esnek olanaklar da sunulabilmektedir. Dileyen her yaş grubundaki öğrenenin rahatlıkla kullanabileceği ücretsiz içerikler bulunmaktadır. Bunlar Açık Eğitim Kaynakları (OER) ve Kitlese Açık Çevrimiçi Ders (MOOC)'lerdir.

Açık Eğitim Kaynakları (OER); kamuya mal olmuş veya başkaları tarafından özgür kullanıma ve tekrar işlemeye açık, herhangi bir telif hakkı sözleşmesi kapsamında yayınlanmış, öğrenme, öğretme ve araştırma kaynaklarıdır. Açık Eğitim Kaynakları; derslerin tamamını, ders materyallerini, modülleri, ders kitaplarını, videoları, testleri, yazılımları ve diğer başka araçları, materyalleri veya bilgiye ulaşmak için kullanılan teknikleri içerirler (Atkins, Brown, & Hammond, 2007). Dünyada ilk olarak Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT), kendi derslerini isteyen herkese açarak bir anlamda Açık Eğitim Kaynakları (OER) kavramını hayata geçirmiş oldu. MIT tarafından sunulan, öğrenenlerin kendi kendilerine öğrenmelerini sağlamak amacıyla hazırlanmış ücretsiz ve açık eğitim kaynaklarına sahip bir ders; ders notları, problem setleri, laboratuvar notları, ders videoları ve uygulamalarını içerir (MIT-openCourseware). Diğer taraftan Kitlese Açık Çevrimiçi Ders (MOOC)'lar da bir açık eğitim kaynağı olarak nitelendirilebilir. MOOC'lar, web üzerinden açık erişime imkan tanıyan bir yaklaşım tarzıyla büyük ölçekli etkileşimli katılıma imkan tanıyan çevrimiçi derslerdir. Açıklık kavramının ön planda olduğu bu yöntemle dileyen herkesin bu fırsattan yararlanabilmesi, dikkatleri OER ve MOOC'lara doğru çekmiştir.

Açık ve uzaktan öğrenmede, kullanılan teknolojilere bağlı olarak iletişim ve öğrenme ortamları farklılık göstermektedir. Dolayısıyla, iletişim ortamları zenginliği açısından Açık ve uzaktan öğrenmenin incelenmesi, bilginin potansiyel uzaktan öğrenenlere ve kurulan etkileşimli iletişimlerle öğrenenlerden diğer öğrenenlere ve diğer öğrenenlere doğru olan yolculuğunu açıklayabilmesi açısından önem kazanmaktadır (Yüzer, 2013). Yaş grupları arasındaki eğitim içeriklerine erişim için kullanılan medya teknoloji tercihleri de farklılaşabilmektedir. Dolayısıyla ortam bağımsız platformların oluşturulması önemlidir. Eğitim içeriklerine erişim sağlamada kullanılan akıllı telefon, dizüstü bilgisayarı ya da masaüstü bilgisayar vb. teknolojilerin tercih edilmeleri yaşlara göre farklılaşabilmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Doğumdan ölüme kadar bireyler genel olarak çocukluk, gençlik ve yetişkinlik gibi gelişim evrelerinden geçerler. Bu gelişim evrelerinin her biri bireylerin dönemsel olarak farklı gelişim özelliklerini içermektedir. Her dönemin özellikleri de farklı gelişim gereksinimlerini ortaya çıkarır. Eğitsel süreçler için çok önemli doğurgulara sahip olan gelişim gereksinimlerinin bir bölümü yaş değişkeniyle yakından ilişkilidir (Şimşek, 2014). Dolayısıyla Açık ve Uzaktan Öğrenme ortamlarında bir öğretim tasarımı yapılırken hedef kitlenin yaş dağılımları bilmek ve bu ihtiyaç doğrultusunda tasarımılandırmak yararlı sonuçları ortaya koyabilir. Hedef kitleden yaş dağılımları dikkate alındığında en küçük yaş ile en büyük yaş arasındaki eşitsizlik mümkün olduğunca dengelenerek öğrenen özelliklerine yönelik uygun etkinlikler planlayarak öğretim tasarımları yapılmalıdır.

Açık ve Uzaktan Öğrenme süreçleri planlanırken söz konusu öğrenenlerin yaş farklılıkları dikkate alınarak;

- hedef kitlenin beklentilerine uygun eğitsel olanaklar
- ortam bağımsız platformlar
- çeşitlendirilmiş içerikler
- öğrenme hızlarına göre etkinlikler tasarlanmalıdır.

Görüldüğü üzere bir bireysel farklılık olarak dikkate alınan yaş değişkeni, ilgili gelişim dönemine ilişkin farklı gereksinimleri ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte bireyin diğer bireysel farklılıkları (zeka, yetenek, ilgi, kültür vd.) da işe koşulduğunda ihtiyaç duyulan tasarım artık yalnızca ilgili yaş grubuna göre değil tümüyle kişiselleştirilmiş olarak yapılmalıdır. 21. yüzyılda teknolojinin olanakları dikkate alındığında öğrenenlerin tümüyle kişiselleştirilmiş ihtiyaçlarını karşılama noktasında Açık ve Uzaktan Öğrenme yardımcı olabilir.

Kaynakça

- Atkins, D. E., Brown, J. S., & Hammond, A. L. (2007). A review of the open educational resources (OER) movement: Achievements, challenges, and new opportunities (pp. 1-84). Creative common.
- Bozkurt, A. (2015). Sosyal Ağlar ve Yaşamboyu Öğrenme Deneyimi. Akademik Bilişim 2015, (s.113-118). 4-6 Şubat 2015, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Canning, N. (2010). Playing with heutagogy: Exploring strategies to empower mature learners in higher education. *Journal of Further and Higher Education*, 34(1), 59-71.
- Ceyhan, E. (2011). Eğitim Psikolojisi. Gürhan Can (Ed.), Anadolu Üniversitesi:2241, Açıköğretim Fakültesi Yayınları:1240. Eskişehir.
- Chamorro-Premuzic, T. (2013). Personality and individual differences. British Psychological Society and Blackwell Publishing.
- Eby, G. (2013). Uzaktan Eğitim (UZE) Ortamlarının Tasarımı: Yazılım Mühendisliği Yaşam Döngüsü Yaklaşımı, Ankara: Kültür.
- Erikson, E. H. (2014). İnsanın 8 Evresi (G. Akkaya, Çev.). OkuyanUs Yayınevi, İstanbul.
- Hase, S., & Kenyon, C. (2013). Self-determined learning: Heutagogy in action. A&C Black.
- Kağıtçıbaşı, Ç., ve Cemalcılar, Z. (2015). Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar: Sosyal psikolojiye giriş. Evrim Yayınevi.
- Knowles, M. (1996a). Andragogy: An emerging technology for adult learning. Boundaries of adult learning. (Ed: R. Edwards, A. Hanson, ve P. Raggatt). New York: Routledge.
- Knowles, M. (1996b). Yetişkin öğrenenler: Göz ardı edilen bir kesim. (Çev: S. Ayhan) Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi
- MIT OpenCourseWare (<http://ocw.mit.edu>). Erişim Tarihi: 12.01.2017
- Moore, M. G., & Kearsley, G. (2011). Distance education: A systems view of online learning. (3rd ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Onur, B. (2014). Gelişim Psikolojisi:(Yetişkinlik-Yaşlılık-Ölüm). İmge Kitabevi, Ankara
- Orwin, L. M. (2013) The Difference Between Pedagogy, Andragogy, And Heutagogy <http://www.educatorstechnology.com/2013/11/interesting-chart-outlining-differences.html>
Erişim Tarihi: 10.03.2017
- Santrock, J. W. (2009). Life-span development. Boston, MA: McGraw-Hill.
- Santrock, J. W. (2016). Yaşamboyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi (G. Yüksel, Çev.) Ankara: Nobel.
- Senemoğlu, N. (2012). Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya. Pegem Akademi.

- Şimşek, A. (2014). Öğretim tasarımı. Nobel Yayın Dağıtım.
- Terry, W. S. (2011). Öğrenme ve Bellek: Temel ilkeler, süreçler ve işlemler (Cangöz, B., Çev.) Ankara: Anı.
- Titmus, C., Buttedahl, P., Ironside, D., & Lengrad, P. (1997). Yetişkin Eğitimi Terimleri Sözlüğü. Çeviren: Ferhan Oğuzkan, UNESCO Uluslararası Milli Komisyonu Yayını, Ankara.
- Yuzer, T. V. (2013). Uzaktan öğrenmede etkileşimlilik: Ortaya çıkışı kullanılan teknolojiler ve bilgiakışı. Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
- Yeşilyaprak, B. (2015). Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretim (14. Baskı). Ankara: Pagem Yayınevi.
- Yıldırım, A. (2010). Eleştirel Pedagoji. Ivan Illich ve Paulo Freire'in Eğitim Anlayışı Üzerine. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Zastrow, C. ve Kirst-Ashman, K. (2014) İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre. Nika..Ankara.

Yazar Hakkında

Öğr. Gör. Can GÜLER

Can GÜLER, 2002 yılından itibaren Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Uzaktan Öğretim bölümünde Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır. Güler, lisans eğitimini Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü'nde (Anadolu Üniversitesi, 2002) ve yüksek lisans eğitimini ise Uzaktan Eğitim Anabilim dalında (Anadolu Üniversitesi, 2007) tamamlamıştır. Uzaktan Eğitim Bölümü'nde doktora eğitimine devam etmektedir. İlgili alanları öğretim tasarımı, açık ve uzaktan eğitim, eğitim teknolojisi, yenilik ve değişim, öğrenme topluluklarında etkileşim ve iletişim ve eğitimdeki sosyal medyadır.

Posta adresi : Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Öğrenme Teknolojileri AR-GE Birimi
Tel (İş) : +90 222 335 05 80 / 5620
Eposta : canguler@anadolu.edu.tr
URL : <https://akademik.anadolu.edu.tr/canguler>